

IDEA VŠEOBECNÝCH DĚJIN VE SVĚTOOBČANSKÉM OHLEDU IMMANUEL KANT

ÚVOD

Ať už si tvoříme v metafyzickém ohledu jakýkoli pojem o svobodě vůle, přece jsou její projevy, lidské skutky, stejně jako všechny jiné přírodní události, určeny všeobecnými přírodními zákony. Dějiny, zabývající se vyprávěním těchto jevů, nechť jsou jejich příčiny sebehluběji skryté, dávají přece naději, že — zkoumají-li hru svobody lidské vůle v jejím celku — mohou odhalit jejich pravidelný běh; a že tímto způsobem, co u jednotlivců připadá spleťtým a nepravidelným, může u celého druhu být poznáno jako stále pokračující, ač pomalý vývoj původních jeho vloh. Tak se zdá, že manželství a z nich pocházející porody a smrti, na něž přece svobodná vůle lidí má tak veliký vliv, nepodléhají nižádnému pravidlu, podle něhož by se jejich číslo dalo předem vypočítat; a přece dokazují roční jejich tabulky ve velikých zemích, že i ona se dějí dle stálých přírodních zákonů, stejně jako tak nestálá povětrnost, jejíž průběhu nelze v jednotlivostech předem určit, jež však přece v celku udržuje růst rostlin, tok řek a jiné přírodní jevy ve stejnoměrném, nepřerušném běhu. Jednotliví lidé, ba i celé národy myslí na to, že sledující své vlastní záměry, každý ve svém smyslu a často jeden proti druhému, nepozorovaně, jako po niti postupují podle záměru přírody a napomáhají něčemu, na čem by jim, i kdyby o tom věděli, málo záleželo.

Jelikož lidé jako celek ve svých snahách nejednají pouze instinktivně jako zvířata, ani podle smluveného plánu jako rozumní světoobčané, zdá se, že nejsou o nich možné ani plánovitě dějiny (jako třeba o včelách anebo bobrech). Nelze se ubránit jisté nelibosti, zříme-li jejich konání a zdržení se konání postavené na veliké jeviště světa; a při občasně zdánlivé moudrosti v jednotlivostech přece jen konečně všechno spředené z pošetilosti, dětinské marnivosti a často také z dětinské zloby a ničivosti, takže koneckonců nevíme, jakou představu si utvořit o našem rodu, tak domýšlivém na své přednosti. Není zde pro filosofa jiného východiska, než aby se, nemoha u lidí a jejich hravosti předpokládat celkem nižádný vlastní rozumný záměr, pokusil, nemůže-li v tomto protismyslném běhu lidského konání objevit nějaký záměr přírody, z něhož by u tvorů jednajících bez vlastního plánu, přece byly možné dějiny podle určitého plánu přírody. Pokusíme se, zda se nám nepodaří nalézt vodítko pro takovéto dějiny, a přenecháme pak přírodě, aby zrodila člověka, který by byl schopen sestavit je podle toho. Tak zrodila Keplera, který nečekaným způsobem podřídil výstřední dráhy planet určitým zákonům; A Newtona, který tyto zákony vysvětlil všeobecnou přírodní příčinou.

PRVNÍ TEZE

Všechny přirozené schopnosti každého tvora jsou určeny k tomu, aby se jednou plně a účelně rozvinuly. U všech zvířat potvrzuje to vnější, stejně jako i vnitřní neboli rozčleňující pozorování. Ústrojí, kterého nemá být užíváno, zařízení, které nedosahuje svého účelu, je rozporem v teologické přírodní nauce. Neboť — odchýlíme-li se od oné zásady — nemáme už zákonnou, ale bezúčelně hravou přírodu, a na místo rozumného vodítka vstoupí bezúčelná nahodilost.

DRUHÁ TEZE

U člověka (jakožto u jediného rozumného tvora na zemi) měly se ony přírodní vlohy, které směřují k užívání jeho rozumu, dokonale rozvinout jenom, v druhu, nikoli však v individuu. Rozum tvora je schopnost rozšířit pravidla a záměry užívání všech jeho sil daleko nad vrozený instinkt, a nezná žádné meze jejich rozvrhů. Nepůsobí však sám instinktivně, ale potřebuje pokusy, cvik a učení, aby pozvolna pokračoval od jednoho stupně poznání k druhému. Proto by každý člověk musel nesmírně dlouho žít, aby se naučil, jak dokonale užívat všech svých vrozených vloh; anebo, když příroda stanovila lhůtu jeho života jen krátkou (jak se to skutečně stalo), třeba k tomu snad nedohledné řady generací, z nichž jedna druhé předává své poznatky, aby jejich zárodky v nás konečně dovedla k onomu stupni vývoje, jenž plně odpovídá jejímu úmyslu. A tato chvíle musí alespoň v ideji člověka být cílem jeho snah, poněvadž by jinak přírodní vlohy musely většinou být považovány za marné a bezúčelné, což by rušilo všechny praktické principy, a tím pouze při člověku uvádělo přírodu, jejíž moudrost je zásadou při posuzování všech ostatních zařízení, v podezření z dětské hravosti.

TŘETÍ TEZE

Příroda chtěla: aby člověk vše, co přesahuje mechanickou soustavu jeho animálního bytí, Čerpal zcela ze

sebe sama a aby se nestal účasten nižšími jinými blaženostmi ani dokonalostí, kromě těch, jež si, prostě instinktem, sám zjednal vlastní rozumovou schopností. Příroda nečiní totiž nic zbytečného a nebývá marnotratnou v užívání prostředků ke svým účelům. Ježto člověku dala rozum a na něm spočívající svobodu vůle, byl to už jasný projev jejího úmyslu vzhledem k jeho vybavení. Neměl totiž pouze být veden instinktem nebo být zaopatřen a vyučen vrozenými mu znalostmi, ale měl spíše čerpat ze sebe sama. Vynález jeho pokrmů, jeho šatstva, jeho vnější jistoty a obrany (k čemuž mu neposkytla ani býčí rohy, ani lví pazoury, ani psí zuby, ale jen ruce), všechny rozkoše, jež dovedou zpříjemnit život, i jeho rozvaha a chytrost, ba i dobromyslnost jeho vůle, měly být zcela jeho vlastním dílem. Zdá se, že si tu libovala v největší úspornosti a že odměřila živočišné vybavení tak skromně, tak přesně na nejnezbytnější potřebu jeho počáteční existence, jakoby chtěla, aby člověk propracovávaje se jednou z největších surovostí k největší zručnosti, k vnitřní dokonalosti smýšlení a tím (pokud je to na zemi možné) i ke štěstí, měl zásluhu na tom zcela sám a vděčil za to jen sobě samotnému, jakoby jí záleželo spíše na jeho rozumové sebeúctě, než na jeho blahu. Neboť v tomto průběhu lidských záležitostí očekává člověka celý voj útrap. Zdá se však, že přírodě vůbec nešlo o to, aby dobře žil, ale o to, aby se tak daleko vypracoval, že by se svým chováním stal hoden života a blahobytu. Podivným však zůstává při tom, že starší generace zdánlivě konají své útrapné práce jen pro generace pozdější, aby jim totiž připravily stupeň, z něhož by ty pak zvýšily stavbu, již příroda zamýšlí, a že přece jen ti nejpozdější budou mít to štěstí, aby obývali budovu, na níž pracovala mnohá pokolení jejich předků (arci bez vlastního úmyslu), aniž sama mohla být účastna onoho štěstí, jež připravovala. Avšak, nechť je to sebezáhadnější, je to zároveň také potřebné, předpokládáme-li, že jeden druh živočichů má mít rozum a jakožto třída rozumných tvorů, kteří všichni umírají, jejichž druh je však nesmrtelný, má přece dosáhnout dokonalosti vývoje svých vloh.

ČTVRTÁ TEZE

Prostředek, jehož příroda používá, aby dosáhla rozvoje všech svých vloh, je jejich antagonismus ve společnosti, pokud posléze přece se stává příčinou jejich zákonného řádu. Pod antagonismem tu rozumím nedružnou družnost (ungesellige Geselligkeit) lidí, tj. jejich náchyllost k tomu, aby vstupovali v pospolitost, spojenou však se stálým odporem, hrozícím bez ustání, že rozloučí tuto pospolitost. Předpoklady k tomu spočívají zřejmě v lidské povaze. Člověk má náklonnost k sdružování se, ježto se v takovémto stavu cítí více člověkem, tj. pociťuje rozvoj svých vrozených vloh. Má však také velikou náchyllost k tomu, aby se ojednocoval (izoloval), protože v sobě zároveň 'nachází' také nedružnou vlastnost, že by vše chtěl řídit pouze podle svého vlastního zdání, a proto všude očekává odpor, tak jako o sobě ví, že je i on sám nakloněn k odporu proti jiným. Avšak právě tento odpor probouzí všechny lidské síly, přivádí člověka k tomu, aby překonal svůj sklon k lenosti a — hnán tížadostí, panovačností nebo chamtivostí — zjednal si postavení mezi svými druhy, s nimiž se sice nemůže snášet, od kterých však nemůže ani upustit. Zde dochází tedy k prvním krokům od nevzdělanosti ke kultuře, jež vlastně spočívá ve společenské hodnotě člověka; zde rozvíjejí se zpoznenáhla všechny talenty, vytváří se vkus a pokračující osvětou zakládá se počátek nového způsobu myšlení, jež může hrubou přirozenou vlohou mravního rozlišování časem proměnit v jisté praktické zásady a tím také společnost, sladěnou z patologického donucení, konečně změnit v jediný morální celek. Bez oněch — o sobě neprávě láskyhodných vlastností nedružnosti, z nichž vzniká odpor, s nimiž se každý musí při svých sobeckých záměrech nutně setkat, zůstaly by všechny talenty při arkadickém pastýřském životě, při úplné shodě, uskrovnování a vzájemné lásce, navěky skryty ve svých zárodcích; lidé, dobromyslní jako ovce, jež pasou, sotva by svému životu zjednali větší cenu, než mají tato jejich domácí zvířata; nevyplňovali by prázdnotu stvoření vzhledem ke svému určení jakožto rozumem obdařená příroda. Budiž tedy přírodě díky za neshášenlivost, za nevraživě soupeřící ješitost, za neukojitelnou chtivost majetku a také za panovačnost! Bez nich by spaly všechny výtečné přírodní vlohy v lidstvu věčně nerozvinuté. Člověk chce svornost; příroda však ví lépe, co jeho druhu svědčí: chce svár. On chce žít pohodlně a radostně; příroda však chce, aby se z lenosti a nečinné soběstačnosti vrhl do práce a námah a proti lenosti a soběstačnosti si pak vynášel i prostředky, jak se z nich důmyslně dostat. Přirozené vzpruhy k tomu, prameny nedružnosti a všeobecného odporu, z nichž prýští tolik zla, jež však také popohánějí k novému napětí sil a tím i k hojnějšímu rozvoji vrozených vloh, prozrazují tedy řízení moudrého tvůrce a ne snad ruku zlomyslného ducha, který zasahoval do jeho nádherného zařízení, nebo je závistivě mařil.

PÁTÁ TEZE

Největší problém lidského rodu, k jehož rozluštění jej příroda nutí, je dosažení občanské společnosti s

obecnou právní správou. Ježto pouze ve společnosti, a to v takové, jež má největší svobodu, a proto i naprostý antagonismus svých členů, a jež přesto nejpresněji určuje a zajišťuje meze této svobody, aby mohla obstát vedle svobody ostatních — ježto pouze v ní může být dosaženo nejvyššího záměru přírody, totiž rozvoje všech jejích vloh v lidstvu, a ježto příroda si také žádá, aby lidstvo tento, jakož i všechny ostatní úmysly jejího určení, dosáhlo samo musí být nejvyšším úkolem, přírodou lidskému rodu uloženým, společnost, v níž by byla svoboda pod vnějšími zákony v nejvyšší míře spojena s neodolatelnou mocí, to jest naprosto spravedlivá občanská ústava, protože příroda může dosáhnout svých ostatních úmyslů s lidstvem jenom jejím řešením a naplňováním. Ke vstupu do tohoto stavu donucení nutí člověka, jinak tolik zaujatého pro nevázanou svobodu, bída, a to bída největší ze všech, totiž ta, již si lidé vzájemně sami způsobují, protože pro své sklony nemohou v divoké svobodě vedle sebe dlouho obstát. V takové oboře však, jakou je občanská jednota, mají pak tytéž náklonnosti nejlepší účinek — tak jako se stromy v lese právě tím, že jeden druhému chce brát vzduch a slunce, navzájem nutí, aby obojí hledaly nad sebou, a tím dostávají krásný, přímý růst, místo aby jako ty, jež se rozvíjejí svobodně, jeden odloučen od druhého, rostly zakrněle, křivě a rozsochatě. Všechna kultura, všechno umění, jimiž se lidstvo honosí, nejkrásnější společenský řád, jsou plody nedružnosti, jež bývá sama sebou pužena, aby se ukázňovala a tak vnučenou dovedností plně rozvinula přírodní zárodky,

ŠESTA TEZE

Tento problém je zároveň jak nejtěžší, tak také ten, jež lidský rod nejpozději rozluští. Potíž, jež už pouhá představa' tohoto úkolu klade před oči, je tato: Člověk je živočich, který — žije-li mezi jinými svého druhu — potřebuje pána. Neboť on zajisté zneužívá své svobody vůči jiným sobě rovným; a ačkoli — jakožto rozumný tvor - si přeje zákona, jenž by kladl meze svobodě všech, svádí ho přece jeho sobecká zvířecí náklonnost k tomu, aby — kde jen smí — sebe samého vyjímal. Třeba mu tedy pána, který by zlomil jeho vlastní vůli a nutil ho, aby byl poslušen všeobecně platné vůle, při níž každý může být svobodný. Odkud však vezme tohoto pána? Odnikud, než z lidského rodu. Ale i ten je stejně živočichem, potřebujícím pána. Necht' si tedy počíná, jak se mu chce, nelze si představit, jak si zjedná náčelníka veřejné spravedlnosti, který by sám byl spravedlivým, necht' ho hledá v jednotlivé osobě nebo ve společnosti mnoha k tomu vybraných osob. Neboť každá z nich zneužije své svobody, kdykoli nebude mít nad sebou nikoho, kdo by po zákonu nad ní vládl mocí. Nejvyšší náčelník však má být sám o sobě spravedlivý a přece lidský. Tento úkol je proto nejtěžší ze všech, ba úplně jeho vyřešení je nemožné, neboť z tak křivého dřeva, z jakého je dělán člověk, nelze vytesat nic rovného. Pouze přiblížení se k této ideji je nám uloženo přírodou.'

Úloha člověka je tedy těžká. Jak se to má s obyvateli jiných planet a s jejich povahou, nevíme; zprostíme-li se však dobře tohoto úkolu přírody, smíme si lichtotit, že zaujímáme mezi svými sousedy ve vesmíru postavení ne právě nízké. Snad že u nich každý jednotlivec ve svém životě plně dosáhne svého určení. U nás je tomu jinak: v to doufat smí pouze lidstvo.

Že je to i ona, jež bude nejpozději uskutečněna, následuje i z toho, že je k tomu třeba správných pojmů o povaze možné ústavy, velké, mnohobodé zkušenosti a především dobré vůle, připravené k jejímu přijetí — tři takové věci však se najdou pohromadě jen velice ztěžka, a stane-li se tak, jen velice pozdě, po mnoha marných pokusech.

SEDMA TEZE

Problém zřízení dokonalé občanské ústavy je odvislý o,d zákonného vnějšího vztahu států a nemůže bez něho být vyřešen. Co pomůže mezi jednotlivci pracovat o zákonité občanské ústavě, tj: o utvoření pospolitosti? Táž nedružnost jež lidi k tomu donutila, je opět příčinou, že každá společnost navenek, tj. jako stát vůči státům, trvá v nespoutané svobodě a následkem toho jeden od druhého musí očekávat tataž zla, jež tísnila jednotlivce a nutila je k tomu, aby vstoupili do zákonitého občanského stavu. Příroda tedy využila nesnášenlivosti lidí, ba i jejich velkých společností a státních útvarů opět jako prostředku, aby v jejich nevyhnutelném antagonismu vynašla stav klidu a bezpečí, tj. pohání je válkami, přepjatými a nikdy neutuchajícími přípravami k nim, nouzí, kterou následkem toho každý stát i hluboko v míru musí pociťovat, k pokusům, zprvu nedokonalým, konečně však po mnoha zpustošeních, převratech, ba i naprostém vnitřním vyčerpání sil, k tomu, co by jim mohl říci rozum i bez tolika smutných zkušeností, totiž: Aby vyšli z nezákonnitého stavu divochů a vstoupili ve svaz národů, v němž každý i nejmenší stát může očekávat svou bezpečnost a svá práva, ne od vlastní moci nebo od vlastního právního rozhodnutí, ale jedině od tohoto velikého svazu národů (Foedus Amphictionum), od spojené moci a od rozhodnutí. podle zákonů spojené

vůle. Necht' se tato myšlenka zdá sebe blouznivější a. necht' se jí proto posmívali takový Abbé de St. Pierre nebo Rousseau (snad proto, že se jim provedení její zdálo příliš blízkým), je to přece nevyhnutelné východisko z bídy, již si lidé navzájem působí a jež musí donutit státy k těmž rozhodnutí (necht' se k němu sebe tíže odhodlají), k němuž divoch býval stejně nerad donucen, totiž aby se vzdal své zvířecí svobody a hledal klid a jistotu v zákonné ústavě. Všechny války jsou tedy pokusy (ne sice v úmyslu člověka, ale v úmyslu přírody) přivodit nové vztahy států a zničením či alespoň rozkouskovaním všech utvořit nová tělesa, jež se však sama o sobě nebo vedle sebe nemohla udržet, a proto musela zakusit nové podobné revoluce; až konečně, jak co nejlepším uspořádáním občanské ústavy uvnitř, tak i společný dorozuměním a zákonodárstvím navenek, bude zřízen stav, jenž by - podoben občanské pospolitosti — sám se mohl udržovat jako automat.

Zda tedy máme od epikurského sběhu působících příčin očekávat, že státy, jako malé prášky hmoty, svou nahodilou srážkou se pokusí o různé útvary, jež opět zničí nová srážka, až jednou konečně náhodou s podaří takový útvar, jenž se může ve své formě udržet (šťastná náhoda jež se asi ztěžka kdy přihodí!), či zda máme spíše předpokládat, že př; roda zde sleduje pravidelný postup, jakým by nás z nejnižšího stupně živočišnosti pozvolna vedla k nejvyššímu stupni lidství, a to vlastním ačkoli na člověku vynuceným uměním, a že v této zdánlivě libovolná neuspořádanosti zcela soustavně rozvíjí ony původní vlohy, či zda s raději myslíme, že ze všech těchto účinků a protiúčinků lidí v celku nevyplývá nic, nebo alespoň nic kloudného, že vše zůstane tak, jak tomu bylo od věků, a že tedy nemůžeme předpovědět, zda nesvornost tak přirozená našemu druhu, nám nakonec nepřipravuje peklo zla v sebecivilizovanějším stavu tím, že snad tento stav, jakož i všechny dosavadní pokroky kultury, barbarským zpustošením opět nezničí (osud, proti němž za vlády slepé libovůle, s níž je bezzákonná svoboda ve skutečnosti identická, není záruky, pokud jí člověk nepodloží vodidlo potají s moudrostí spjaté!)? Z toho vyplývá asi otázka: zda je rozumné předpokládat účelnost přírodních zařízení v částech a přece neúčelnost v celku? Co tedy způsobil neúčelný stav divochů, že totiž zadržoval všechny přirozené vlohy našeho rodu, ale konečně zly, do nichž je ve-hnal, donutil ty divochy, aby z tohoto stavu vstoupili do občanské ústa-vy, v níž mohou být rozvinuty všechny ony prvky, to působí i barbarská svoboda už ustavených států, totiž že použitím všech sil pospolitostí ke zbrojení proti sobě, že zpustošením, jaké způsobuje válka, ještě více však nutností, aby stále byly na ni připraveny, že všim tím sic je zadržován úplný rozvoj přirozených vloh, zato však zly, jež z toho vznikají, zase nutí náš rod, aby z — o sobě blahodárného — odporu mnoha států proti sobě, pramenícího z jejich svobody, si vynašel zákon rovno-váhy a zavedl spojenou moc, jež by mu dávala důraz, tedy světoobčanský stav veřejné jistoty státu, jenž by nabyl beze všeho nebezpečí, aby síly lidstva nemohly usnout, ale ani bez jakéhosi principu rovnosti jejich vzájemného účinku a protiúčinku, aby se navzájem nezničily. Než se uskuteční tento poslední krok (totiž svaz států), tedy téměř jen na půli svého rozvoje, utrpí lidská povaha nejhorší zla, pod klamným zdáním vnějšího blahobytu; a Rousseau ne neprávem dával přednost stavu divoškému, když totiž nebereme zřetel na tento poslední stupeň, jež lidstvo jistě musí dostoupit. Jsme uměním a vědami ve vysoké míře kultivováni. Jsme do omrzení civilizováni různými společenskými mravy a způsoby. Ale k tornu, abychom se považovali za moralizované, k tomu chybí ještě mnoho. Neboť idea morality patří ke kultuře; používání této ideje však, směřující jenom k čemusi počestnosti a vnější slušnosti mravností podobnému, tvoří pouze civilizaci. Pokud však státy všechny své síly vynakládají na své marnivé a násilné zvětšovací plány a tím zadržují pomalé snahy vnitřního vzdělání a smýšlení občanstva, nepopřávající mu v tomto směru nijaké podpory, nedá se nic takového očekávat, neboť

k tornu je třeba dlouhého vnitřního zpracovávání každého společenstva ke vzdělání jeho občanů. Vše dobré však, co není štěpováno morálně--dobrým smýšlením, není nic, než zdání a třpytivá ubohost. V tomto stavu lidstvo asi zůstane, dokud se způsobem, jakým jsem uvedl, nevypracuje z chaotického stavu svých státních poměrů.

OSMA TEZE

Dějiny lidského rodu lze v celku považovat za vykonávání skrytého plánu přírody, aby uskutečnila vnitřně a k tomu účelu i zevně dokonalou státní ústavu, jakožto jediný stav, v němž může v lidstvu úplně rozvinout všechny své vlohy. Tato teze je důsledkem předešlé. jak vidno, také filosofie může mít svůj chiliasmus, ale takový, k jehož uskutečnění se její idea, ač jen zcela zpovzdálí, může stát velice prospěšnou, jenž tedy není nicméně než blouznivý. Záleží jenom na tom, zda zkušenost objeví něco z tohoto pochodu přírodních úmyslů. Pravím: něco málo, neboť tento oběh patrně si vyžaduje tak dlouhé doby, než se uzavře, že z malé části, již lidstvo v tomto ohledu prošlo, lze jen stejně neurčitě posoudit tvar jeho dráhy a poměr částí k

celku, jako lze ze všech dosavadních pozorování nebo posoudit běh našeho Slunce i s celým vojem jeho trabantů ve veliké soustavě stálic, ač by se přece ze všeobecných základů systematické stavby vesmíru a z toho mála, co bylo pozorováno, dalo dosti, spolehlivě soudit, že takovýto oběh skutečně se děje. Ale lidská naše povaha už nese s sebou, že nemůžeme zůstat lhotejní ani vůči nejbližším epochám svého rozvoje, pokud se jen dají s jisto-tou očekávat. Především pak v našem případě nemělo by se tak dít, neboť se zdá, že bychom mohli vlastními rozumnými zařízeními rychleji přivodit tento věk, tak útěšný pro naše potomky. A proto byla by už i nejslabší známka toho, že se k němu blížíme, velice důležitá. Ted už jsou státy v tak složitém poměru k sobě, že žádný z nich nesmí povolit ve vnitřní kultuře, aniž vůči ostatním ztratí na moci a vlivu; je tedy jejich ctižádostí dostatečně zajištěn ne-li pokrok, tak alespoň udržení tohoto účelu přírody. Dále: ani na občanskou svobodu nelze nyní sáhnout, aniž škoda. z toho nebude pocíťována ve všech živnostech, především pak v obchodě, čímž se pak způsobuje újma státní moci navenek. Tato svoboda však pozvolna postupuje. Zabraňuje-li se občanu, aby hleděl dosáhnout svého blahobytu způsobem, jakým se mu zachce, pokud se ovšem srovnává se svobodou jiných, brzdí se proud všeobecné činnosti, a tím se i celek zeslabuje. Proto se čím dále tím více ruší osobní omezování občana v jeho výkonech, všeobecná svoboda dostává se náboženství a tak nastává pozvolna, přes vyskytující se omyly a bludy, osvícenství jakožto veliké dobro, jež odpoutává lidstvo i od sobecké chtivosti zvětšování území jeho vládců, pochopí-li ti svůj vlastní prospěch. Toto osvícenství však, a s ním i jistá srdečná účast, již osvícený člověk nevyhnutelně mívá na dobro, jež plně chápe, musí pozvolna dospět až nahoru k trůnům a mít vliv i na jejich vladařské zásady. Ačkoliv například našim světovládcům prozatím nezbývají pro veřejné výchovné ústavy a vůbec pro vše, co se týká dobra světa, žádné peníze, protože je všechno předem rozpočítáno na budoucí válku, přece poznají svůj vlastní prospěch v tom, aby slabým sice a pomalým snahám svých národů v té věci alespoň nezabraňovali. Konečně pak stane se i sama válka podnikem nejen tak složitým a ve svém výsledku pro obě strany tak nejistým, ale také svými následky, jež stát pocíťuje stále rostoucím zadlužením (novým vynálezem), jehož vyrovnání nebude dohledno, i podnikem tak povážlivým, přitom však vliv, jež každý ořes státu, v našem dílu světa tak propleteném vzájemnými hospodářskými vztahy, má na všechny ostatní státy, se stane tak zřetelným, že se oni, dohnání vlastním nebezpečím, ač bez zákonného důstojenství, nabídnou za rozhodčí, a tak vše zdaleka připraví pro budoucí veliké státní těleso, pro jaké v minulosti nebylo, příkladu. Ač toto státní těleso tu prozatím stojí jen ve velice hrubém nárysu, počíná se přece už jakýsi pocit probouzet ve všech údech, z nichž každému záleží na udržení celku, a to dává naději, že kdysi, po mnoha revolučních převratech, nastane všeobecný světoobčanský stav jako lúno, v němž se rozvinou všechny původní vlohy lidského rodu.

DEVÁTA TEZE

Filosofický pokus o zpracování všeobecných světových dějin podle plánu přírody, směřujícího k úplnému občanskému sloučení lidstva, třeba považovat za možný, ba za prospěšný pro tento úmysl přírody. Je to sice podivné a zdánlivě nerozumné počínání, chtít sestavit dějiny podle ideje o tom, jak by se běh světa měl brát, kdyby měl být přiměřen jistým rozumovým účelům, a zdá se, že by se s tímto zřetelem dal sestavit pouze román. Smí-li se však předpokládat, že příroda sama ve hře lidské svobody si nepočíná bez plánu a konečného úmyslu, mohla by však tato idea přece být dobře potřebná, a ač jsme příliš krátkozrací, než abychom mohli prohlédnout tajný mechanismus jejího uspořádání, mohla by nám tato idea přece být vodítkem, jak bychom lidské skutky, zdající se jinak bezplánovitým agregátem, alespoň v hrubých rysech představili jako systém. Neboť počínáme-li řeckými dějinami — jakožto těmi, jimiž zůstaly nám zachovány všechny ostatní starší i soudobé, anebo jimiž přinejmenším musí být ověřovány¹ — a sledujeme-li až po naši dobu jejich vliv na utvoření a znetvoření státního tělesa národe římského, pohlitvšího řecký stát, vliv tohoto na barbary, kteří jej opět zničili, a připojíme-li k tomu epizodicky i státní dějiny jiných národů, jak se jejich znalost pozvolna k nám dostávala právě prostřednictvím těchto osvícených národů, objeví se pravidelný postup zlepšování státních ústav v našem díle světa, jenž pravděpodobně kdysi všem ostatním dá zákony.

---

¹ Jenom učené publikum, jež trvá od svého počátku až po nás, může ověřit staré dějiny. Co sahá přes to, je terra incognita, a dějiny národů, jež žily mimo tento okruh, mohou počínat až od doby, kdy do něho vstoupily. To stalo se s národem židovským v době Ptolemaiovců řeckým překladem Bible, bez něhož nebylo by lze jednotlivým jejím zprávám přikládat tolik víry. Odtud (byl-li tento počátek nejdříve řádně zjištěn) možno dále sledovat její podání. A tak se všemi ostatními národy. První stránka Thukydidy (praví Hume) je první počátek všeho opravdového dějepisectví.

Budeme-li si nadále všimát pouze občanské ústavy a jejích zákonů, jakož i státních poměrů, pokud obé dobrem,.. jež obsahovalo, po nějakou dobu sloužilo k tomu, aby národy (a s nimi i umění a vědy) pozvedlo a dalo jim nádheru, ale pokud tím co obsahovalo pochybného, je zase vrhalo ve zkázu, tím způsobem však, že vždycky zbyl zárodek osvícení, jež každou revoluci dále rozvíjen, připravoval příští., ještě vyšší stupeň zlepšení: Objevíme, jak myslím, vodítko, jež nebude sloužit pouze k vysvětlení zamotané hry lidských osudů, anebo k politickému prorokování budoucích státních změn (užitek, který už i jindy byl těžen z dějin lidstva, byť byly považovány za nesouvislý účinek bezpravidelné svobody!), ale otevře se (čeho, nepředpokládáme-li plán přírody, bychom se právem nemohli nadíti) útěšná vyhlídka do budoucna v níž spatříme lidský rod v daleké pozdější době, jak se konečně přece pro-pracoval k stavu, v němž všechny zárodky; jež do něho vložila příroda, se budou moci plně rozvinout a plnit své určení zde na zemi. Takovéto ospravedlnění přírody či lépe řečeno osudu — není nedůležitou pohnutkou k tomu, abychom zvolili zvláštní hledisko k nazírání na svět. Neboť, co pomůže chválit a velebit nádhru a moudrost tvorstva v nerozumné říši přírody, když ona část velikého jeviště nejvyšší moudrosti, jež především obsahuje tento účel — dějiny lidského pokolení — má zůstat neustálou námitkou proti této chvále a nutit nás, abychom s odporem odvraceli oči, a nás — pochybující o tom, zda v ní kdy najdeme rozumný účel — přivádí k tomu, abychom doufali, že jej nalezneme na jiném světě?

Že bych byl touto idejí dějin, jež by jaksi už a priori měly určité vodítko, chtěl potlačit zpracování vlastních, pouze empiricky sepsaných dějin, to by bylo nepochopením mého úmyslu; je to pouze myšlenkou, oč by se filosofická hlava (jež by ostatně musela být velice znalá dějin) mohla pokusit ještě z jiného stanoviska. Mimoto musí jinak chvalitebná důkladnost, s jakou nyní lidé sestavují dějiny své doby, přirozeně každého přivést k uvažování o tom, jak že si naši pozdější potomci budou počínat, až budou chtít zvládnout tíhu dějin, kterou jim po několika staletích zanecháme. Bezpochyby budou si dějin nejstarších dob, o nichž asi dávno už pozbudou všech listin, cenit pouze z hlediska toho, co je zajímavá, totiž, co národové a vlády vykonaly nebo opomenuly ve světoobčanském ohledu. Brát zřetel na to, jakož také na ctižádost panovníků i jejich služebníků, aby byli upozorněni na jediný prostředek, jež by slavnou jejich památku uchoval až po nejpozdější časy, i to by mohlo být jakousi malou pohnutkou k pokusu o takovéto filosofické dějiny.

Přeložil O. F. Babler

(Text zdůrazněn Immanuelem Kantem. Překlad redigovali Milan Sobotka a Rudolf Stuna).